

عنوان نشست: مشارکت مؤثر شهروندان در مدیریت شهری

شناسنامه نشست	
واحد برگزار کننده نشست:	دانشکده حقوق و علوم سیاسی
مسئول نشست:	دکتر محمدمهدی حاجیان (عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)
تاریخ برگزاری نشست:	۱۳۹۷
اعضای هیئت علمی:	دکتر حمیدرضا علومی یزدی (عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)
نمایندگان دستگاه‌های اجرایی مرتبط:	دکتر سیدابراهیم امینی (نایب رئیس شورای شهر تهران و رئیس کمیسیون حقوقی و نظارت شورای شهر تهران)، دکتر شهین دخت مولاوردی (دستیار ویژه رئیس جمهور در امور حقوق شهروندی)، مهندس محسن هاشمی (رئیس شورای شهر تهران)، دکتر حق شناس (عضو شورای شهر تهران)، مهندس اعطاء (عضو شورای شهر تهران)، دکتر جواد نوروزی و خانم مونس کشاورز (انجمن دانش گستر حقوق شهروندی)
مسئله محوری نشست:	نقش شورای شهر و شهرداری در ارتقای حقوق شهروندی، به ویژه از منظر حق مشارکت شهروندان
سازمان‌های هدف توصیه سیاستی:	شورای اسلامی شهر تهران، شهرداری تهران

چکیده نشست:

نشست مشارکت مؤثر شهروندان در مدیریت شهری با همکاری دانشگاه علامه طباطبائی، شورای اسلامی شهر تهران و دبیرخانه دائمی حقوق شهروندی، در محل شورای شهر تهران برگزار گردید.

مدیریت نشست را دکتر محمدمهدی حاجیان، عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی بر عهده داشتند و سخنرانان اصلی نشست، دکتر ابراهیم امینی نایب رئیس شورای اسلامی شهر تهران، سرکار خانم دکتر شهیندخت مولاوردی دستیار ویژه رئیس جمهور در حقوق شهروندی و دکتر حمیدرضا علومی یزدی معاون پژوهشی دانشگاه علامه طباطبائی بودند.

در این نشست، مهندس هاشمی (رئیس شورای اسلامی شهر تهران) دکتر محمد جواد حق شناس و مهندس اعطاء از اعضای شورای شهر تهران حضور داشتند.

مباحث مطرح شده در این نشست، حول شیوه ارتقای مشارکت شهروندان به عنوان یکی از مؤلفه‌های حقوق شهروندی در مدیریت شهری از سه زاویه دید شورای شهر، دولت و دانشگاه بود که شرح آن در خلاصه دیدگاه‌ها آمده است.

اهداف نشست همراه با ذکر چالش‌ها و مشکلات پیش رو و خلاصه دیدگاه‌های

مطرح در این باره

هدف نشست:

بررسی و واکاوی شیوه‌های ارتقای مشارکت شهروندان در مدیریت شهری

چالش‌ها:

۱. معضل قانونی جایگاه واقعی شورای اسلامی شهر به عنوان پارلمان شهری
۲. عدم وجود سامانه مناسب پایش حقوق شهروندی در مجموعه شهرداری

خلاصه دیدگاه‌های مطرح شده در نشست

سخنران اول:

در پارادایم جدید مدیریت شهری، مشارکت شهروندان در حوزه‌های خدمات شهری، محیط‌زیست و نظارت از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

رابطه معنادار متغیرهای رضایت شهروندان از خدمات شهری، اعتماد شهروندان به مدیران شهری، آگاهی از طرح‌های مدیریت و تعلق اجتماعی با مشارکت آن‌ها در امور شهری به اثبات رسیده است.

مشارکت یکی از مؤلفه‌ها و عنصر اساسی توسعه پایدار، حکمرانی خوب، دموکراسی و یکی از مراحل مهم فرایند توانمندسازی است. توسعه شهرنشینی، بزرگ‌شدن شهرها و افزایش جمعیت در سطح جهانی مدیریت شهری را با چالش‌های جدی مواجه کرده است. از

اولویت‌های سیاست‌های مدیران و مدیریت شهری، فراهم‌سازی بسترهای لازم برای جلب مشارکت مردمی در طراحی، اجرا و ارزیابی برنامه‌های شهری است.

ایجاد حس اعتماد، از طریق احترام به نظرات و انتقادات و پیشنهاد‌های شهروندان و جلب اطمینان آنان به اثربخشی نظرات آنان در مدیریت شهر و الزام مسئولین به پاسخگویی، افزایش مشارکت و رضایت شهروندان را به همراه دارد.

تشویق مردم برای عضویت و همیاری جوامع و شوراهای محلی، ارتقای سطح آگاهی و شناخت نسبت به حقوق و مسئولیت‌های شهروندی، اطلاع‌رسانی شیوه‌های مشارکت در امور شهری باید در اولویت سیاست‌ها و برنامه‌های مدیران شهری قرار بگیرد.

محیط پیچیده، پویا، متنوع و چندوجهی شهری، مستلزم طراحی یک سیستم چندوجهی و مشارکتی در مدیریت است.

الگوی حکمروایی خوب شهری به‌عنوان فرایند مشارکتی توسعه تعریف می‌شود که به موجب آن، برای همه ذینفعان شامل حکومت، سمن‌ها و جامعه مدنی شرایط نقش‌آفرینی مهیا می‌شود.

در این الگو، مسئولیت اجرایی مستقیم مدیریت شهری کمتر شده و امکان بیشتری برای برنامه‌ریزی و کنترل از پایین به بالا توسط نهادهای مدنی فراهم می‌شود.

در حکمروایی خوب شهری، مسئولیت اداره امور شهری بین سه نهاد حکومت، جامعه مدنی و بخش خصوصی تقسیم می‌شود.

اصطلاح توسعه از پایین به بالا ناظر بر مشارکت مردم است که به معنای حضور جدی و فعال همه گروه‌های شهری در فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی، به‌عنوان یکی از معیارهای مهم ارزیابی عملکرد مدیریت شهری است.

مشارکت شهروندان، اثربخش‌ترین، کم‌هزینه‌ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریت نظام پیچیده و چند سطحی امروزه شهرهاست که منجر به بهبود کارایی و تخصیص هزینه به اولویت‌های اجتماعی و پروژه‌های زیربنایی می‌شود.

مفاهیم و مؤلفه‌های حکمروایی خوب شهری، یک هدف مشترک را دنبال می‌کنند و آن، مقتدرسازی شهروندان است؛ فرآیندی که از طریق آن، افراد به اندازه کافی قدرت می‌یابند تا در رویدادها و طرح‌هایی که بر زندگی آن‌ها تأثیر می‌گذارد مشارکت داشته باشند.

رویکرد بازآفرینی شهری در دولت دوازدهم، چهار هدف شامل: کاهش فقر شهری و پیشگیری از بازتولید آن، ارتقای تاب‌آوری شهری، ارتقای هویت و حفاظت از ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی و همچنین، ارتقای انسجام اجتماعی شهروندان را در دستور کار خود قرار داده است. این رویکرد، پاسخ به چالش‌های نوظهوری چون جهانی‌شدن، تغییرات ساختاری و عدم تعادل‌های فضایی ناشی از رشد گسترده شهرها را با خود دارد.

شهرهای فراگیر و همه شمول، پیوندی ناگسستنی با سیاست‌های تولید فضا برای همه شهروندان دارد؛ طراحی برای همه که در آن از پاسخگویی لازم به نیازهای همه مردم و یا قابل دسترس بودن برای وسیع‌ترین طیف جامعه با توانایی‌های مختلف، اطمینان حاصل می‌شود.

باید یکی از چشم‌اندازهایمان، فراگیر شدن شهرها برای همه دسته‌ها، افراد؛ اعم از فقیر و غنی و اکثریت و اقلیت باشد، تا همه مردم، شهر را و به تبع آن، کشور را از آن خود بدانند و به هیچ‌کس، احساس طرد، رانده‌شدگی و بی‌اهمیتی دست ندهد که خود آغازی است بر فعالیت‌های مخرب انتقام‌جویانه و ایجاد سرخوردگی اجتماعی است. مشارکت در مدیریت شهری صرفاً به این نیست که هر ۴ سال یک بار و فقط از طریق صندوق رأی برای انتخاب اعضای شوراهای شهر و روستا که پارلمان محلی هستند روی دهد، این مشارکت، حداقلی و به کمترین میزان است و مشارکت حداکثری شهروندان باید هر روز و هر ساعت و در اکثر شئون و امور شهری خود را نشان دهد.

چشم‌انداز دیگر توسعه شهر، فناوری و هوشمند است؛ یک شهر نوآور و پایدار که از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات برای بهبود کیفیت زندگی، کارایی عملیات و خدمات شهری و رقابت، نهایت بهره‌را می‌برد، با تضمین اینکه نیازهای نسل‌های کنونی و آتی برآورده شود که لازمه آن، شهروند هوشمند است.

بدین ترتیب با شهری زیست‌پذیر که شهروندانی مشارکت‌پذیر دارد مواجهیم که به زیست عادلانه شهروند زن، جوان، کودک و سالمند و افراد سالم و دارای معلولیت به یک اندازه می‌اندیشد و اهمیتی که برای جایگاه و دسترسی و برابری و مشارکت هر یک، قائل است به یک میزان می‌باشد.

سخنران دوم:

شورای شهر که برآمده از آرای مستقیم مردم است و قدرت و وجاهت قانونی خود را از رأی مردم - که به نوعی به مثابه قراردادی اجتماعی و میثاق میان شهروندان و منتخبانشان است - گرفته، به خوبی آگاه است که تصور رشد و اعتلای حقوق شهروندی با توجه به نقش انکارناپذیر حکومت‌ها و بدون در نظر گرفتن جایگاه این نهاد قدرتمند در برقراری حقوق شهروندان، عملی و امکان‌پذیر نیست و شهرداری به عنوان نهاد عمومی غیردولتی، در عمل از نقش حاکمیتی نیز برخوردار است و از این جهت و با در نظر گرفتن دامنه فعالیت‌های این نهاد، می‌تواند نقشی پررنگ در تحقق حقوق شهروندان به‌ویژه در حقوق شهری داشته باشد، نسبت به ایجاد کمیته حقوق شهروندی اقدام کرد.

برخلاف قوه مجریه که به واسطه عدم امکان وضع قانون و همچنین دارانبودن ابزارهای نظارتی کافی بر قوا و دستگاه‌های خارج از محدوده اختیارات خود، از امکان ابتکار عمل کامل در مسیر اجرایی کردن منشور برخوردار نیست، شورای شهر با توجه به تجمع توأمان دو امکان قانون‌گذاری در حوزه شهری و همچنین نظارت بر شهرداری، دارای امکانی دوچندان برای گام برداشتن در راه حقوق شهروندی و تلاش به منظور الزام شهرداری به بسترسازی هرچه مناسب‌تر در جهت افزایش استانداردهای زیست شهری و افزایش کیفیت زندگی شهروندان است.

از آنجا که گام‌نهادن در مسیر تحقق حقوق شهروندی همواره نیازمند در نظر گرفتن برخی اولویت‌ها برای تأمین هرچه بهتر عدالت و برابری شهروندان در دسترسی به امکانات شهری است و دست‌یازیدن به انتخاب‌های صحیح نیز ملازمه با آگاهی از نیازمندی‌های شهروندان و کاستی‌های امکانات و بسترها دارد، بنابراین در کنار حکومت که مجری اصلی حقوق

شهروندی است و باید دارای عزم و اراده‌ای راسخ برای برداشتن گام‌های استوار در مسیر احقاق حقوق عامه باشد، نیاز به وجود جامعه مدنی مطالبه‌گر و کنشگر نیز به شدت حس می‌شود تا ضمن بیان و انتقال دغدغه‌ها و کاستی‌های حقوق شهروندی و موارد نقض این حقوق در حوزه شهرداری و شورا، یاری‌رسان کمیته حقوق شهروندی و کمیسیون نظارت و حقوقی جهت اعمال ابعاد نظارتی اختیارات خود باشند تا بتوانند موجد اراده در مجریان حقوق شهروندی بوده و آنگاه که با خلأهای قانونی روبه‌رو می‌شوند نیز به‌عنوان بازوی قانون‌گذاری شهرداری با ارائه طرحی به شورای شهر به‌منظور تصویب، گام عملی دیگری برای احقاق حقوق شهروندی بردارند. گفتنی است گرفتار شدن در دام توجه به ابعاد صرفاً آکادمیک و تئوری مسائل و دغدغه‌های اساسی کشور که اصطلاحاً بیماری همایش‌زدگی نامیده می‌شود، ازجمله آفات بر سر راه اقداماتی از این دست در کشور ماست. برای حل مشکل پیش گفته، کمیته حقوق شهروندی شورای شهر تهران در نظر دارد تا در آینده‌ای نه‌چندان دور با اعلام پلی ارتباطی میان شهروندان و این کمیته در ارسال گزارش موارد نقص و نقض حقوق شهروندی و ارائه نتیجه پیگیری گزارش‌های مردمی پس از انجام پیگیری‌های لازم، نقش کنشگری ایشان را در مسیر تحقق حقوق شهروندی پررنگ‌تر کند.

در محدوده اختیارات شورا، درخصوص صیانت از حقوق شهروندی در شهرداری و مجموعه زیر نظر شهرداری، اگر نیاز به مصوبات و الزامات قانونی باشد، می‌توان در صحن علنی شورا تصویب کرد و علاوه بر آن شورا بر حسن اجرای مصوبات نظارت داشته باشد. قطعاً جلساتی را با مناطق شهرداری تهران، روسای سازمان‌ها و زیرمجموعه‌های شهرداری برای عملیاتی شدن مصوبات موضوع حقوق شهروندی برگزار خواهد شد.

در کنار حقوق شهروندی بحث آشنایی با تکالیف شهروندی هم برای ما مهم است و در حقیقت مشارکت شهروندان را از طریق آشنایی با حقوق و تکالیف شهروندی می‌دانیم. هم باید شهروندان را امیدوار کرد، هم اعتماد ایجاد کرد و هم از تمامی ابزارهایی که در اختیار داریم در جهت آشنایی آن‌ها با حقوق و تکالیف استفاده کرد و بایستی شهروندان را در تصمیم‌سازی و اجرای تصمیمات در حوزه خدمات شهری درگیر کنیم.

سخنران سوم:

باید سازوکاری برای استفاده از نظرات شهروندان در اداره شهر طراحی شود. متأسفانه برنامه‌ریزی شهری بدون استفاده از نظرات شهروندان و در جهت نیازسنجی‌ها شکل نمی‌گیرد که این مهم، عدم مشارکت را در پی دارد. به همین دلیل است که شهروندان تمایلی به طرح‌های مشارکت‌جویانه یک‌جانبه از سوی مدیران شهری بی‌توجه هستند، چراکه این طرح‌ها و برنامه‌ها بر اساس نیاز آن‌ها تدوین و اجرا نشده است.

شورایاری‌ها به‌عنوان یکی از راه‌های ظرفیت‌سازی برای جلب مشارکت شهروندی می‌تواند مورد توجه باشد. شورایاری‌ها به‌عنوان انجمنی که ذیل شوراهای شهر و بر اساس ماده ۸۰ قانون شوراها در دوره‌هایی فعال بودند، ضمن آنکه بازوی نظارتی شوراها در محلات و مناطق نیز به شمار می‌رفتند و می‌توانستند ابزاری برای جلب مشارکت شهروندان و تحقق حقوق شهروندی باشند که به دلایلی، از این کارکرد، منحرف شده است. لذا در این دوره با تشکیل کارگروه‌های تخصصی از شورایاری‌ها در محلات، به سمتی حرکت می‌کنیم که مشارکت شهروندی از طریق این شبکه مویرگی فراهم شود.

در حال حاضر مشارکت شهروندان را صرفاً در فواصل چهارساله انتخاباتی می‌بینیم که نگاه صحیحی نیست. بنابراین نیاز به توسعه ابزارها و راهکارهایی برای تبدیل مشارکت شهروندی به مشارکتی به کرات و مستمر داریم و خوشبختانه در برنامه شهردار تهران، این موضوع؛ جایگاه ویژه‌ای دارد.

توصیه‌های سیاستی:

۱. تدوین نقشه راه ارتقای جایگاه شورای شهر و تبدیل آن به مدل واقعی پارلمان شهری: شورای شهر در مدل قانون‌گذاری و اجرای فعلی، از اختیارات و صلاحیت کافی در جهت انجام وظیفه به‌عنوان پارلمان شهری نیست. لذا مشارکت مؤثر شهروندان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین شاخصه‌ها و مؤلفه‌های حقوق شهروندی در این مدل به‌طور کامل، قابل تحقق نیست و توصیه می‌شود شورای اسلامی شهر تهران به‌ویژه کمیسیون حقوقی و نظارت و کمیته حقوق شهروندی آن با تشکیل کارگروهی و با همراهی و همفکری با وزارت کشور و مجلس شورای

اسلامی، نقشه راه ارتقای جایگاه شورای شهر در جهت تبدیل به پارلمان شهری را که هدف غایی تشکیل شوراهاست، تدوین نمایند.

۲. آموزش حقوق شهروندی در فرهنگسراها:

آگاهی از حقوق شهروندی، خود از مفاد حقوق شهروندی است. فرهنگسراها ظرفیت خاصی در این زمینه دارند و آگاهی‌بخشی می‌تواند از طریق تشویق مردم برای عضویت و همیاری شورا و شورایاری‌ها و شناخت نسبت به حقوق و مسئولیت‌های شهروندی و اطلاع‌رسانی شیوه‌های مشارکت در امور شهری صورت گیرد.

۳. طراحی سامانه پایش حقوق شهروندی در شورای شهر:

شورای شهر علاوه بر تصویب مصوبات و الزامات قانونی لازم در جهت صیانت، توسعه و ارتقای حقوق شهروندی، سامانه‌ای را جهت پایش اجرای مصوبات طراحی نماید که علاوه بر کمیسیون حقوقی و نظارت شورای شهر و کمیته حقوق شهروندی آن، تک‌تک شهروندان امکان رصد کردن و پایش مصوبات را تا مرحله اجرا داشته باشند. این سامانه باید روزآمد، در دسترس، سهل، پاسخگو و کارا باشد و امکان بازخوردگیری از آن نیز، فراهم و آسان باشد.

۴. توجه خاص به گروه‌های کمتر برخوردار در تدوین مصوبات و الزامات:

شورای شهر جهت عملیاتی شدن ارتقای حقوق شهروندی در شهرداری، معاونت‌ها و سازمان‌های زیرمجموعه؛ مصوبات و الزامات قانونی لازم را در صحن علنی تصویب می‌نماید که در این میان، توجه خاص به سالمندان، کودکان، زنان و افراد دارای معلولیت ضروری است و این الزامات از جمله در طراحی و بازآفرینی معماری شهری، شایسته اهتمام بیشتر است.